

УДК 82–92:37.01(476)

UDC 82–92:37.01(476)

**АСВЯТЛЕННЕ ПЫТАННЯЎ
ДАЛУЧЭННЯ РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ ДА ЕЎРАПЕЙСКОЙ
ПРАСТОРЫ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ
НА СТАРОНКАХ «НАСТАЎНІЦКАЙ
ГАЗЕТЫ»**

**INTERPRETATION OF THE
QUESTIONS OF ACCESSION OF THE
REPUBLIC OF BELARUS TO THE
EUROPEAN HIGHER EDUCATION
AREA ON THE PAGES OF THE
«NASTAUNITSKAYA NEWSPAPER»**

С. У. Шыян,
*аспірант кафедры медыялогіі
і вэб-журналістыкі Інстытута
журналістыкі БДУ*

C. Shyyan,
*PhD Student of the Chair of Media
Sciences and Web-Journalistic of the
Institute of Journalistic of BSU*

Паступіў у рэдакцыю 15.01.16.

Received on 15.01.16.

У артыкуле разглядаюцца асаблівасці адлюстравання тэмы Балонскага працэсу і далучэння да яго Рэспублікі Беларусь на старонках вядучага айчыннага педагагічнага выдання – «Настаўніцкай газеты» – за перыяд з 1999 г. (афіцыйная дата пачатку Балонскага працэсу) па 2015 г. (год, калі Рэспубліка Беларусь падпісала Балонскую дэкларацыю і стала ўдзельніцай Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі). Вылучаюцца тры этапы асвятлення дадзенай тэмы, кожны з якіх характарызуецца сваімі асаблівасцямі. Сярод іх – актыўнае тлумачэнне патрабаванняў агульнаеўрапейскага інтэграцыйнага працэсу і трансліраванне думкі аб неабходнасці захавання лепшых традыцый айчынай адукацыі пры ўваходжанні ў еўрапейскую адукацыйную прастору. Пры гэтым без увагі і каментарыяў заставаліся некаторыя спрэчныя пытанні Балонскага працэсу, што не спрыяла павышэнню іміджу выдання.

Ключевые слова: Балонскі працес, Рэспубліка Беларусь, беларуская прэса, педагагічная газета, Еўрапейская прастора вышэйшай адукацыі, інтэграцыя.

The peculiarities of coverage of the Bologna process and Belarus's accession to it in the pages of the leading domestic pedagogical newspaper «Nastaunitskaja gazeta» come under review in this article. The period of analyzing is the time from 1999 (the official start date of the Bologna process) to 2015 (the year when the Republic of Belarus signed the Bologna Declaration and became a member of the the European Higher Education Area). There are three stages of coverage of this theme, which is characterized by its own peculiarities. Among them – the active explanation of the requirements of pan-European integration process and popularization of the idea that preservation of the best traditions of national education while joining the European educational space are necessary. With that, some of the controversial sides of the Bologna process had no comments. It did not promote the newspaper's public image perfection.

Keywords: Bologna process, the Republic of Belarus, Belarusian press, pedagogical newspaper, European Higher Education Area, integration

У маі 2015 г. на сустрэчы міністраў адукацыі краін-удзельніц Балонскага працэсу ў Ерзване Рэспубліка Беларусь афіцыйна далучылася да Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі, «папярэдні працэс яе фарміравання мае значную гісторыю і больш вядомы як Балонскі працэс» [1, с. 3]¹. Беларусь стала 48-й па ліку дзяржавай-удзельніцай. Нагадаем, што нашы даўнія партнёры ў сферы адукацыі зрабілі гэта значна раней: Расія – у 2003 г., Украіна – у 2005 г. У 2010 г. да Балонскага працэсу далучыўся Казахстан.

Для разумення сутнасці гэтага працэсу зробім кароткі гістарычны экскурс. У чэрвені

1999 г. прадстаўнікі 29 еўрапейскіх дзяржаў падпісалі дэкларацыю пад назвай «Зона еўрапейскай вышэйшай адукацыі», больш вядомай як Балонская. Гэта падзея стала афіцыйнай датай пачатку аднайменнага працэсу, галоўная мэта якога – стварэнне Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі і яе далейшае ўдасканаленне. На чарговай канферэнцыі міністраў адукацыі дзяржаў-удзельніц Балонскага працэсу (Будапешт, Вена) у сакавіку 2010 г. было аб'яўлена аб заснаванні агульнай адукацыйнай прасторы з 1 ліпеня 2010 г. Балонскай дэкларацыі папярэднічала «Сумесная дэкларацыя аб гарманізацыі архітэктуры еўрапейскай сістэмы вышэйшай адукацыі чатырох міністраў, якія

¹ Тут і далей пераклад з рускай і англійскай моў зроблены аўтарам артыкула.

прадстаўлялі Вялікабрытанію, Германію, Францыю і Італію» (1998 г.), ці Сарбонская дэкларацыя: «Чатыры міністры адукацыі... сышліся ў меркаванні, што сегментацыя еўрапейскай вышэйшай адукацыі ў Еўропе, састарэлая і згубная з'ява» [2]. Тым не менш «пачатак [Балонскага працэсу] можна аднесці да сярэдзіны 1970-х гг., калі Саветам міністраў ЕС была прынята Рэзалюцыя аб першай праграме супрацоўніцтва ў сферы адукацыі» [3, с. 197].

Балонскі працэс скіраваны на збліжэнне і гарманізацыю сістэм вышэйшай адукацыі краін Еўропы: «Краіны-ўдзельніцы гавораць аб дзесяці асноўных задачах, рашэнне якіх павінна садзейнічаць яднанню вышэйшай адукацыі» [4, с. 20].

Сярод іх згадаем увядзенне двухцыклавай сістэмы вышэйшай адукацыі і параўнальных кваліфікацый (ступеняў); улік працаёмкасці вучэбнай работы студэнтаў у сістэме ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System – Еўрапейская сістэма пераводу і накаплення крэдытаў), што спрыяе акадэмічнай мабільнасці; спрашчэнне ўзаемнага прызнання кваліфікацый і адпаведных дакументаў аб вышэйшай адукацыі (агульнаеўрапейскі дадатак да дыплама – Diploma Supplement) [4, с. 20].

Прызнанне членства Рэспублікі Беларусь у адзінай еўрапейскай адукацыйнай прасторы стала рэзананснай і доўгачаканай падзеяй у сферы нацыянальнай адукацыі. Па-першае, заява 2014 г. у Балонскі сакратарыят стала другой спробай Рэспублікі Беларусь афіцыйна далучыцца да агульнаеўрапейскага працэсу. Першая была зроблена яшчэ ў 2011 г., аднак беларуская заява была знята з парадку дня канферэнцыі міністраў адукацыі дзяржаў-ўдзельніц Балонскага працэсу, якая праходзіла ў красавіку 2012 г. «У адрас нашай краіны былі прадстаўлены наступныя прэтэнзіі: адсутнасць эканамічнай аўтаноміі ўніверсітэтаў, акадэмічных свабод, выбарнасці рэктараў. Чамусьці менавіта гэтыя элементы былі вызначаны як асноватворныя ў Балонскім працэсе» [5]. Некаторыя прадстаўнікі беларускай вышэйшай школы бачылі ў такім рашэнні палітычныя матывы [6]. Па-другое, рашэнню аб мэтазгоднасці далучэння нашай краіны да Балонскага працэсу папярэднічалі працяглыя дыскусіі ўнутры краіны. Канчатковае рашэнне было прынята толькі ў чэрвені 2010 г. пасля правядзення нарады ў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Тэму Балонскага працэсу актыўна асвятляла нацыянальная прэса. Вялікую ўвагу на сваіх старонках яму надавала «Настаўніцкая газета» – адно з вядучых педагагічных выданняў краіны. Паколькі СМІ застаюцца важным, калі не галоўным інструментам фарміравання грамадскай думкі [7], прасочым, як на старонках гэтай газеты, заснавальнікам якой з'яўляецца Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, адлюстроўваўся агульнаеўрапейскі інтэграцыйны працэс у сферы адукацыі, а таксама ўваходжанне ў яго нашай краіны. Дзеля гэтага былі прааналізаваны матэрыялы выдання, прысвечаныя адзначанай тэматыцы, за перыяд з 1999 г. (афіцыйная дата пачатку Балонскага працэсу) па 2015 г. (год, калі Рэспубліка Беларусь падпісала адпаведную дэкларацыю і далучылася да Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі). У выніку мы выдзелілі тры этапы адлюстравання, кожны з якіх характарызуецца сваімі асаблівасцямі.

Варта адзначыць, што наша краіна на працягу ўсяго аналізуемага перыяду была зацікаўлена ў інтэграцыйных працэсах у сферы адукацыі. Так, сярод мерапрыемстваў Праграмы рэалізацыі Канцэпцыі развіцця вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь на 1999 г. асобным пунктам было вылучана забеспячэнне выканання ўмоў, неабходных для далучэння Беларусі да Лісабонскай канвенцыі «Аб прызнанні кваліфікацый, якія адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне» (1997 г.). Дзякуючы Канвенцыі, адзначае беларуская даследчыца В. А. Капранава, «працэс інтэграцыі ў сферы адукацыі перайшоў у галіну фарміравання агульнай еўрапейскай адукацыйнай прасторы» [8, с. 28].

Тым не менш у беларускім грамадстве пакуль не вялася дыскусія аб неабходнасці ці, наадварот, немэтазгоднасці далучэння Рэспублікі Беларусь да Балонскага працэсу. Матэрыялы аб падпісанні Балонскай дэкларацыі газета на сваіх старонках у 1999 г. не размясціла.

Уваходзіць у інфармацыйную павестку дня педагагічнай газеты тэма Балонскага працэсу пачала ў 2002 г. На старонках выдання стала фігураваць назва агульнаеўрапейскага інтэграцыйнага працэсу ў сферы адукацыі, пачала тлумачыцца яго сутнасць, аналізаваліся яго патрабаванні. Усё гэта дазваляе гаварыць аб пачатку **першага этапу** ў асвятленні Балонскага працэсу, які працягваўся з 2002 да 2008 г. Адзначым, што на

дзяржаўным узроўні пакуль не было выпрацавана канчатковае рашэнне адносна далучэння Рэспублікі Беларусь да Балонскага працэсу, аднак многія прадстаўнікі вышэйшай улады краіны сталі бачыць у гэтым неабходнасць, праўда, з аговоркай, што Беларусь захоўвае за сабой права дзейнічаць у нацыянальных інтарэсах.

Першым значным матэрыялам, прысвечаным Балонскаму працэсу, дзе падрабязна расказвалася пра яго патрабаванні, быў артыкул за 7 кастрычніка 2003 г. У ім паведамлялася пра Берлінскую канферэнцыю краін-удзельніц Балонскага працэсу, што прайшла 19 верасня 2003 г., на якой Беларусь прысутнічала ў якасці назіральніка. Для параўнання згадаем, што на саміт міністраў адукацыі ў Празе двума гадамі раней наша краіна, як і Расія, якая на Берлінскай канферэнцыі далучылася да Балонскага працэсу, запрошаны не былі [9].

«Настаўніцкая газета» ў гэты перыяд паслядоўна агучвала пазіцыю Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. «Мы павінны прадумаць сістэму вышэйшай адукацыі такім чынам, каб захаваць свае традыцыі, свой твар, свае напрацоўкі – і пры тым увайсці ў адзіную еўрапейскую прастору», – падобнае стаўленне неаднойчы выказаў тагачасны міністр адукацыі А. М. Радзькоў [10]. Найбольш поўна гэта ідэя рэалізавалася ў арганізацыі двухступеньчатай сістэмы вышэйшай адукацыі, якая была замацавана ў Законе Рэспублікі Беларусь «Аб вышэйшай адукацыі» ад 11 ліпеня 2007 г. «Заяўленая ў 2002 г. у рэдакцыі Закона “Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь” пабудова вышэйшай адукацыі на аснове дзвюх ступеней – бакалаўрыяту і магістратуры – пазней была прызнана не адпавядаючай патрэбнасцям краіны з-за магчымага недастатковага ўзроўню прафесійнай падрыхтаванасці выпускнікоў першай ступені» [11, с. 18]. Менавіта пытанне арганізацыі сістэмы вышэйшай адукацыі было самым вострым пры падрыхтоўцы Закона «Аб вышэйшай адукацыі» ад 11 ліпеня 2007 г. Дыскусіі па ім шырока асвятляліся на старонках педагагічнай газеты.

«Настаўніцкая газета» надавала ўвагу і іншым патрабаванням Балонскага працэсу, напрыклад, распрацоўцы сістэмы заліковых крэдытаў. Нягледзячы на значную колькасць публікацый, прысвечаных Балонскаму працэсу, ёсць падставы гаварыць пра няпоўнае асвятленне агульнаеўрапейскага інтэграцыйнага працэсу ў сферы адукацыі на ста-

ронках педагагічнай газеты краіны, паколькі аб некаторых супярэчлівых фактах газета не паведамляла. Так, многія еўрапейскія элітныя ўстановы вышэйшай адукацыі, сярод якіх Кембрыдж і Парыжскі інстытут палітычных навук, адмовіліся ўдзельнічаць у Балонскім працэсе [12, с. 140]. Не вітала Балонскую ініцыятыву і краўніцтва некаторых універсітэтаў Расіі, у прыватнасці МДУ імя М. В. Ламаносава [12, с. 137–139].

У шэрагу краін, дзе Балонскі працэс уступіў у сілу, адбывалася паніжэнне якасці адукацыі на першай ступені з-за скарачэння тэрміну навучання [1, с. 8]. Нам здаецца, што асвятленне спрэчных пытанняў на старонках педагагічнай газеты было б карысным для беларускага грамадства, асабліва ў час, калі выпрацоўвалася аргументаваная пазіцыя аб мэтазгоднасці далучэння да агульнаеўрапейскага адукацыйнага працэсу. Чытачы, якіх цікавіла дадзеная тэма, вымушаны былі шукаць адказы ў іншых крыніцах. Да таго ж няпоўнае асвятленне выбранай тэмы падрывае аўтарытэт выдання, часам можа нават выклікаць сумненні ў аб'ектыўнасці інфармацыі, якая падаецца.

Другі этап у асвятленні Балонскага працэсу прыпадае на 2009 – першую палову 2012 г., час, калі прымалася канчатковае рашэнне аб уваходжанні нашай краіны ў Балонскі працэс, і час першага праходжання фармалізаванай працэдуры далучэння. Сярод важных падзей гэтага перыяду варта ўзгадаць удзел дэлегацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь у 8-м пасяджэнні Камітэта кіравання вышэйшай адукацыі і даследаванняў (г. Страсбург, 2009 г.), дзе «упершыню была агучана пазіцыя Беларусі аб далучэнні да Балонскага працэсу» [1, с. 6]. Адзначым, што гэтае пытанне разглядалася ў чэрвені 2009 г. на выязным пасяджэнні Рэспубліканскага Савета рэктараў вышэйшых навучальных устаноў у г. Брэсце.

Падзеі, звязаныя з агульнаеўрапейскім інтэграцыйным працэсам у сферы адукацыі, не заставаліся без увагі СМІ. Журналісткія матэрыялы ў «Настаўніцкай газеце» ў асноўным былі прадстаўлены інфармацыйнымі жанрамі – нататкамі і інфармацыйнымі карэспандэнцыямі, радзей друкаваліся аналітычныя справаздачы з пасяджэнняў, круглых сталоў, сімпозіумаў, семінараў, якія ладзіліся з мэтай абмену думкамі. Педагагічная грамадскасць працягвала «абмяркоўваць», а журналісты «назапашваць вопыт» для аналітыкі.

Пасля нарады ў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у чэрвені 2010 г. уключэнне краіны ў Балонскі працэс было канчаткова адобрана. З гэтага часу на старонках газеты сталі з'яўляцца аналітычныя інтэрв'ю са спецыялістамі: кіраўнікамі галіновага ведамства, рэктарамі і прарэктарамі вядучых устаноў вышэйшай адукацыі краіны. На дзяржаўным узроўні была сфарміравана пазіцыя адносна Балонскага працэсу: «далучэнне выклікае прыток замежных студэнтаў у беларускія ВНУ, павысіць іх канкурэнтаздольнасць, пашырыць інфарматыўнасць аб нашай сістэме навучання і зробіць яе “зразумелай” для тых, хто жадае працягнуць адукацыю ў іншых краінах» [13, с. 50].

У 2011 г. прадстаўнікі сістэмы адукацыі пачалі праводзіць прэс-канферэнцыі, на якіх разглядаліся пытанні ўваходжання Беларусі ў Балонскі працэс. Мадэратарамі выступалі БелТА, Нацыянальны прэс-цэнтр, а матэрыялы друкаваліся на старонках «Настаўніцкай газеты».

Большасць журналісцкіх тэкстаў 2009–2012 гг., прысвечаных Балонскаму працэсу, была станоўча маркіраваная. Праблемы краін, якія далучыліся да інтэграцыйнага працэсу, згадваліся зрэдку, прычым, у асноўным у інфармацыйных нататках пад рубрыкай «Паралелі», а таксама ў аналітычных інтэрв'ю як з замежнымі спецыялістамі ў сферы вышэйшай адукацыі, так і беларускімі, якія дзяліліся ўражаннем пасля наведвання краін, дзе Балонскі працэс уступіў у сілу. «Настаўніцкая газета» пісала аб тым, што праблемы і недахопы, звязаныя з Балонскім працэсам, у нашай краіне могуць быць пераадолены.

У студзені 2012 г. у Капенгагене збіралася назіральная група Балонскага сакратарыята, якая разглядала беларускую заяўку. Аналізаваўся як афіцыйны даклад Міністэрства адукацыі, так і альтэрнатыўны, падрыхтаваны Грамадскім Балонскім камітэтам, і «ў выніку гатоўнасць Беларусі да ўступлення ў Балонскі працэс была пастаўлена пад сумненне і сфармуляваны цэлы шэраг пытанняў да беларускага боку» [5]. Як паведаміў І. У. Цітовіч, на той час прарэктар па навукова-метадычнай рабоце Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы, член нацыянальнай групы экспертаў па пытаннях рэформы вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь, краіна павінна не заяўляць, што яна ўсё зрабіла, а пацвердзіць, што яна гатова рухацца ў гэ-

тым напрамку, паказаць свае дасягненні і шляхі далейшай рэалізацыі рэформ [5].

Нягледзячы на тое, што Беларусь у 2012 г. не стала афіцыйнай удзельніцай агульнаеўрапейскага адукацыйнага працэсу, наша краіна не адмовілася ад планаў юрыдычна далучыцца да Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі. Гэта паўплывала на тое, што тэма Балонскага працэсу не сыходзіла са старонак беларускай прэсы. Пачаўся **трэці этап** яе асвятлення.

У «Настаўніцкай газеце» транспіравалася думка, што Беларусь праводзіць актыўную падрыхтоўку па ўваходжанні ў Балонскі працэс. Больш актыўна, чым у папярэднія гады, асвятлялася тэма акадэмічнай мабільнасці (удзел у праграмах *Erasmus Mundus*, *Erasmus+*, *Tempus* і інш.). «Настаўніцкая газета» пісала і пра новы віток у дыскусіі рэктараў універсітэтаў і міністра адукацыі адносна арганізацыі двухступеньчатай сістэмы вышэйшай адукацыі [14]. Па выніках дыскусіі былі зроблены прапановы аб унясенні адпаведных змен у Кодэкс аб адукацыі.

Тым не менш, калі Рэспубліка Беларусь стала ўдзельніцай Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі, газета пакінула без каментарыю той факт, што яна стала «адзінай краінай, якую прынялі ў Балонскі працэс на пэўных умовах» [15], прапісаных у «Дарожнай карце па правядзенні Беларуссю рэформы сістэмы вышэйшай адукацыі». На старонках газеты не былі прааналізаваны патрабаванні гэтага дакумента. «У цэлым палажэнні Дарожнай карты тычацца структурных рэформ, актыўнасці і мабільнасці студэнтаў» [16], – паведаміў беларускі партал TUT.BY. Згодна з Дарожнай картай, у Рэспубліцы Беларусь, напрыклад, павінна быць распрацавана Нацыянальная рамка кваліфікацый (NQF), адпаведная сістэме кваліфікацый у Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі (ЕПВА) (QF-EHEA) [17]; унесены «змены ў існуючую сістэму выдачы дазvolaў на паездкі з мэтай падаўжэння тэрміну знаходжання выкладчыкаў і студэнтаў у краінах ЕПВА без неабходнасці атрымання дазволу міністэрства» [17]. Да таго ж Дарожная карта абавязвае Міністэрства адукацыі прааналізаваць нацыянальнае заканадаўства і прадставіць парламенту рэкамендацыі Савета Еўропы Rec/CM(2012)7 у адносінах адказнасці дзяржавы за забеспячэнне акадэмічнай свабоды і інстытуцыянальнай аўтаноміі [17].

Такім чынам, у асвятленні Балонскага працэсу і ўваходжання ў яго Рэспубліка Бе-

ларусь на старонках «Настаўніцкай газеты» вылучаюцца тры этапы, кожны з якіх характарызуецца сваімі асаблівасцямі. Побач з шырокім адлюстраваннем некаторых патрабаванняў агульнаеўрапейскага інтэграцыйнага працэсу ў сферы адукацыі,

а таксама пільнай ўвагай да дыскусіі на конт арганізацыі двухступеньчатай сістэмы вышэйшай адукацыі, педагагічнае выданне пакідала без увагі і каментарыяў некаторыя яго спрэчныя пытанні, што не спрыяла павышэнню іміджу выдання ў чытачоў.

ЛІТАРАТУРА

1. Жук, А. И. Высшее образование Республики Беларусь от Болонского процесса к европейскому пространству высшего образования / А. И. Жук // Высшейшая школа. – 2010. – № 5. – С. 3–9.
2. History [Electronic resource] // Bologna process – European Education Area. – Mode of access: <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=3>. – Date of access: 10.01.2016.
3. Капранова, В. А. Болонский процесс / В. А. Капранова // Белорусская педагогическая энциклопедия : в 2 т. – Минск, 2015. – Т. 1. – С. 197.
4. Демчук, М. И. Болонский процесс и его перспективы для Республики Беларусь / М. И. Демчук // Высшейшая школа – 2012. – № 1. – С. 20–27.
5. Нікіценка, І. Беларусь працягвае рух да каштоўнасцей еўрапейскай адукацыйнай прасторы / І. Нікіценка // Настаўніцкая газета. – 2012. – 28 лют. – С. 13.
6. Жегуло, В. Ректор БГУ: если Беларусь не вступит в Болонский процесс, мы ничего не потеряем [Электронный ресурс] / В. Жегуло // Информ. агентство «Интерфакс-Запад». – Режим доступа: <http://m.interfax.by/article/89495>. – Дата доступа: 10.01.2016.
7. Засурский, Я. Н. Информационное общество и средства массовой информации [Электронный ресурс] / Я. Н. Засурский // Информ. о-во. – Вып. 1. – Режим доступа: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/8237275cd12d039fc32568b10037d11e>. – Дата доступа: 10.01.2016.
8. Капранова, В. А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт : монография / В. А. Капранова. – Минск : БГПУ, 2007. – 183 с.
9. Нікіценка, І. Балонскім працэсам ахоплена 40 краін Еўропы / І. Нікіценка // Настаўніцкая газета. – 2003. – 7 каст. – С. 3.
10. Нікіценка, І. Валянцін Шукшуноў, прэзідэнт Міжнароднай акадэміі навук вышэйшай школы: «Я заўсёды з добрай зайздрасцю гляджу на тых працэсы ў галіне вышэйшай школы, якія адбываюцца на Беларусі» / І. Нікіценка // Настаўніцкая газета. – 2004. – 4 сак. – С. 3.
11. Ровба, Е. А. Национальное измерение международной интеграции в системе образования / Е. А. Ровба // Высшейшая школа. – 2009. – № 4. – С. 17–20.
12. Степанова, Е. И. Болонский процесс в России: аргументы «за» и «против» [Электронный ресурс] / Е. И. Степанова // Журн. социологии и соц. антропологии. – 2007. – Т. 10. – № 4. – Режим доступа: http://jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2007_4/Stepanova_2007_4.pdf. – Дата доступа: 10.01.2016.
13. Жук, А. И. Образовательные траектории Болонского процесса / А. И. Жук // Наука и инновации. – 2011. – № 3. – С. 50–53.
14. Сідаровіч, Г. Бакалаўрыят і магістратура. Айчынная вышэйшая школа канчаткова праройдзе на еўрапейскую мадэль развіцця / Г. Сідаровіч // Настаўніцкая газета. – 2014. – 10 чэрв. – С. 2–3.

REFERENCES

1. Zhuk, A. I. Vusscheye obrazovaniye Respubliki Belarus ot Bolonskogo protsessa k yevropeyskomu prostranstvu vysshego obrazovaniya / A. I. Zhuk // Vysheyshaya shkola. – 2010. – № 5. – S. 3–9.
2. History [Electronic resource] // Bologna process – European Education Area. – Mode of access: <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=3>. – Date of access: 10.01.2016.
3. Kapranova, V. A. Bolonskiy protsess / V. A. Kapranova // Belorusskaya pedagogicheskaya entsiklopediya : v 2 t. – Minsk, 2015. – T. 1. – S. 197.
4. Demchuk, M. I. Bolonskiy protsess i yego perspektivy dlya Respubliki Belarus / M. I. Demchuk // Vysheyshaya shkola. – 2012. – № 1. – S. 20–27.
5. Nikitsenka, I. Belarus pratsyagvaye rukh da kashtounastsey yevrapeyskay adukatsyynay prastory / I. Nikitsenka // Nastaunitskaya gazeta. – 2012. – 28 lyut. – S. 13.
6. Zhegulo, V. Rektor BGU: yesli Belarus ne vstupit v Bolonskiy protsess, my nichego ne poteryayem [Elektronnyy resurs] / V. Zhegulo // Inform. agentstvo «Interfaks-Zapad». – Rezhim dostupa: <http://m.interfax.by/article/89495>. – Data dostupa: 10.01.2016.
7. Zasurskiy, Ya. N. Informatsionnoye obshchestvo i credstva massovoy informatsii [Elektronnyy resurs] / Ya. N. Zasurskiy // Inform. o-vo. – Vyp. 1. – Rezhim dostupa: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/8237275cd12d039fc32568b10037d11e>. – Data dostupa: 10.01.2016.
8. Kapranova, V. A. Obrazovatelnyye reformy: otechestvennyy i zarubezhnyy opyt : monografiya / V. A. Kapranova. – Minsk : BGPU, 2007. – 183 s.
9. Nikitsenka, I. Balonskim pratsesam akhoplena 40 krain Yeuropy / I. Nikitsenka // Nastaunitskaya gazeta. – 2003. – 7 kastr. – S. 3.
10. Nikitsenka, I. Valyantsin Shukshunou, president Mizhnarodnay akademii navuk vysheyshay shkoly: «Ya zausyody z dobray zayzdrastsyu glyadzhu na tyya pratsesy u galine vysheyshay shkoly, yakiya adbyvayuttsa na Belarusi» / I. Nikitsenka // Nastaunitskaya gazeta. – 2004. – 4 sak. – S. 3.
11. Rovba, Ye. A. Natsionalnoye izmereniye mezhdunarodnoy integratsii v sisteme obrazovaniya / Ye. A. Rovba // Vysheyshaya shkola. – 2009. – № 4. – S. 17–20.
12. Stepanova, Ye. I. Bolonskiy protsess v Rossii: argumenty «za» i «protiv» [Elektronnyy resurs] / Ye. I. Stepanova // Zhurn. sotsiologii i sots. antropologii. – 2007. – T. 10. – № 4. – Rezhim dostupa: http://jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2007_4/Stepanova_2007_4.pdf. – Data dostupa: 10.01.2016.
13. Zhuk, A. I. Obrazovatelnyye traektorii Bolonskogo protsessa / A. I. Zhuk // Nauka i innovatsii. – 2011. – № 3. – S. 50–53.
14. Sidarovich, G. Bakalauryyat i magistratura. Aychynnaya vysheyshaya shkola kanchatkovaya pyaroydze na yevrapeyskuyu madel razvittsya / G. Sidarovich // Nastaunitskaya gazeta. – 2014. – 10 cherv. – S. 2–3.

15. *Воробей, М.* Беларусь стала единственной страной, которую приняли в Болонский процесс на определенных условиях [Электронный ресурс] / М. Воробей // Белорус. портал TUT.BY. – Режим доступа: <http://news.tut.by/society/448366.html>. – Дата доступа: 10.01.2016.
 16. *Воробей, М.* У Беларуси есть три года на выполнение условий членства в Болонском процессе [Электронный ресурс] / М. Воробей, Ю. Корнюшко // Белорус. портал TUT.BY. – Режим доступа: <http://news.tut.by/society/448403.html>. – Дата доступа: 10.01.2016.
 17. Дорожная карта по проведению Беларусью реформы системы высшего образования [Электронный ресурс] / Общественный Болонский комитет. – Режим доступа: http://bolognaby.org/?attachment_id=2121. – Дата доступа: 10.01.2016.
15. *Vorobey, M.* Belarus stala yedinstvennoy stranoy, kotoruyu prinyali v Bolonskiy protsess na opredelyonnykh usloviyakh [Electronnyy resurs] / M. Vorobey // Belarus. portal TUT.BY. – Rezhim dostupa: <http://news.tut.by/society/448366.html>. – Data dostupa: 10.01.2016.
 16. *Vorobey, M.* U Belarusi yest tri goda na vypolneniye usloviy chlenstva v Bolonskom protsesse [Electronnyy resurs] / M. Vorobey, Yu. Kornyushko // Belarus. portal TUT.BY. – Rezhim dostupa: <http://news.tut.by/society/448403.html>. – Data dostupa: 10.01.2016.
 17. Dorozhnaya karta po provedeniyu Belarusyu reform sistemy vysshego obrazovaniya [Electronnyy resurs] / Obshchestvennyy Bolonskiy komitet. – Rezhim dostupa: http://bolognaby.org/?attachment_id=2121. – Data dostupa: 10.01.2016.

Доназіткорвін БАН